

GROENBLADGROENBLAD

Gezamenlijk periodiek van IVN en KNNV regio Leiden

januari 2022

IVN (Instituut voor Natuureducatie) verbindt mens en natuur. We laten jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. Dat doen we met natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes. Zelf leren en doen staan altijd centraal. Er zijn 170 afdelingen en ca 25.000 leden. IVN Leidse regio telt ca 370 leden.

IVN op Internet:
www.ivn.nl/leiden
Kopij via e-mail:
hantermors@xs4all.nl

Mutaties IVN
Adreswijziging of opzegging aan
secretaris IVN, regio Leiden,
ivnleiden@hotmail.com,
IBAN-nr. NL88 TRIO 0197 9101 73.

Bestuur en werkgroepen (alfabetisch) met coördinator, IVN-afdeling regio Leiden

Bestuur:
Wietse Roodenburg
(voorzitter)
T 070-51.41.805
wietseroodenburg@gmail.com

Maddy van Holland
(vicevoorz. intern)
T 071-54.22.282
maddyvanholland@ziggo.nl

Ria Fijn van Draat
(secretaris, ledenadmin. en webmaster)
Satijnvlinder 15,
2317 KJ Leiden
T 071-52.10.887
ivnleiden@hotmail.com

Joop Vlieg
(penningmeester)
T 071-51.90.439
penningmeester.ivn.leiden@gmail.com

Herman Breepoel
T 06-57.03.08.30
hermanbreepoel.ivn@gmail.com

Redactie Bladgroen
Hans ter Mors
T 071-36.17.521
hantermors@xs4all.nl

Peter van den Berg
T 06-18.21.03.79

Ontdek Natuur in jouw Buurt
(IVN, KNNV en Naturalis)
Maddy van Holland
T 071-54.22.282
maddyvanholland@ziggo.nl

Actieve Natuurtochten (WANT)
Sonja Meijer
T 06-37.00.50.24
want.ivnleiden@gmail.com

Agrarisch Natuurbeheer
Johan Kieft
T 071-88.77.694
jjkieft@ziggo.nl

Basiscursus Natuur
Hans ter Mors
T 071-36.17.521
hantermors@xs4all.nl

Beeld en Geluid
Sjaan van Agtmaal
T 071-52.22.997
svanagtmaal@ziggo.nl

Cronesteyn
Sjoerd Luiten
T 06-11.88.89.34
sjoerdluiten@hotmail.com

Duincursusgroep
Wim van der Ham
T 06-20.02.53.37
ivnduin@gmail.com

Excursies op verzoek
Maya de Veer
T 06-42.81.56.78
mayadeveer@gmail.com

Groene Boekenwinkel
Wendy Opstal en Fanne Sophie Doeven
T 06-30.60.60.61
degroeneboekenwinkel.ivn@yandex.com

Landgoederen
Romke Viet
T 0252-21.68.92
romke.viet5@gmail.com

Leiderdorp
Wouter Gerstel
T 071-58.96.392
woutergerstel@gmail.com

Lentevreugd
Hugo Woudenberg
T 06-49.87.48.22
hugowoudenberg@hotmail.com

Merenwijk
Ant Brandenburg
T 071-52.33.191
ivn.merenwijk@gmail.com

Natuur in Dynamiek
Rudi van Venetië
rudi.vanvenetie@gmail.com

Op je Gezondheid
Bep van Houten
T 071-51.46.869
bepvanhouten@xs4all.nl

Public Relations
Maddy van Holland
T 071-54.22.282
maddyvanholland@ziggo.nl

Strand (ook cursus)
Maya de Veer
T 06-42.81.56.78
ivnstrand@outlook.com

TOP
Marlieke Spijker
T 06-46.99.86.61
marliekespijker@hotmail.com

Tuinen Natuurlijk! cursus
Jolanda de Vries
T 06-23.12.93.44
tuinennatuurlijk.ivnleiden@gmail.com

Vogels (ook cursus)
Floris de Boer
T 070-32.76.084
ivnvogels@gmail.com

Zomeravondwandelingen Duin
Herman Doornebal
T 0252-37.51.60
h.doornebal@ziggo.nl

Sluitingsdatum Bladgroen 22'2: 1 mei 2022
Sluitingsdatum Bladgroen 22'3: 1 oktober 2022
Sluitingsdatum Bladgroen 23'1: 24 december 2022

Project Vissenmonitoring verdiept

De eerste nachtelijke vistelling met een zaklamp van 2021 zal ik nooit meer vergeten! Al acht van de twaalf trajecten hadden de monitors Nick, Lilith en ik erop zitten, toen we overlegden: "Kunnen we nog even kijken achter de hekken van het Lakenpark?" De Binnenvestgracht was maandenlang voor ons afgesloten geweest vanwege de herinrichting van dit deel van het Singelpark. "Ik heb als huismeester de sleutel van het hek, dus waarom lopen we daar niet nog even over de kademuur?" antwoordde Nick.

Er volgde een nacht waarvan menig veldbioloog alleen kan dromen: een nieuwe soort in je eigen stad ontdekken! Eerst zagen we de bekende stadsvissen: Baars, Brasem en Rietvoorn. Maar toen zwom er plotseling een gevlekt, langwerpige dier pingpongend tussen de kademuren. Het dier lag houterig aan het oppervlak en ik had mijn camera bij de eerste aanblik aangezet: "Het is een paling! Met vlekken? Een driehoekige staart? Nee, dat kan niet, dat moet dan... – wat stond er laatst in het RAVON-magazine? – een prik zijn! Maar een Rivierprik, hier in Leiden?"

Bij nadere bestudering van het dier bleek het om een Zeeprik te gaan, de *Petromyzon marinus*. De foto's die RAVON-onderzoeker Jelger Herder maakte, spreken boekdelen. We noemden deze kaakloze vis Alf, naar het jaren-tachtigtelevisiedier met de ribbelige neus. Ook al is hij vrijgelaten in de Rijn bij Nijmegen, zijn aanwezigheid in ons visreservaat heeft me wekenlang uit mijn slaap gehouden. Hoe vaak ontdek je een nieuwe diersoort in je stad?

Wel... eind juli volgde er nóg een bijzondere soort, al was dat voor museum Naturalis wel een reeds bekende: de Langneusteurgarnaal 'Inge', *Palaemon longirostris* (foto: achterblad). Deze verborg zich met groepjes in scheuren in de kademuren, die ik snorkelend schouw voor de gemeente Leiden. Inge houdt van brak water en is daarmee een indicatorsoort voor de klimaatverandering die de Leidse wateren gracht na gracht verzilt.

Beide soorten trof ik aan in de Havenwijk, waar we dit jaar met 308 buurtbewoners, onder wie 85 kinderen, zo'n zeventig monitoringsrondes uitvoerden. Daarvan volbracht ik er 22 snorkelend, waarvan zes na zonsondergang. Met de ontdekking van deze twee bijzondere nieuwe soorten is het vast geen verrassing dat ik een verlenging van het visreservaat ambieer! Voor de helderheid geef ik hier mijn definitie van het visreservaat: "Het ligt in een blauwgroene woonwijk met goede buurtcohesie, waarbij bewoners zich verbonden voelen door het water en de dieren die daarin leven. Bewoners maken met de aan hen beschikbaar gestelde materialen en kennis, de leefomgeving van mens en dier nóg gezonder. Zij oefenen zelf zo veel mogelijk sociale controle uit op het voorkomen van zwerf- en drijfvuil, kneusvisser, zinkende of te snel varende pleziervaartuigen en op watervervuiling. Veel grachtjes zijn doodlopend en hebben een weelderige onderwatervegetatie, die volop schuil-, paai- en opgroei-mogelijkheden biedt.

In de wijk telt een ploeg zaklampvissers 's avonds behalve de vissen ook onguere figuren en meldt dit bij de hulpdiensten. Samen met meewerkende sportvissers uit de wijk komen ze met wonderbaarlijke vondsten en trends boven water, die de gemeente Leiden als Stad van Ontdekkingen duidelijk op de kaart zet. Er geldt overigens voor vissers die van buiten het visreservaat komen, een hengelveto. De bewoners geven trots uitleg over hun biodiverse wijk: aan hun eigen bezoek maar ook aan de vele passanten, zoals Singelparkwandelaars."

Dat de gemeenteraad eind 2019 m'n vraag over verlenging van het visreservaat aan de orde heeft gesteld, geeft de burger moed! Al is die vraag wel besproken vanuit een andere invalshoek dan

hierboven is vermeld. Diverse raadsleden willen namelijk graag een tweede visreservaat en uitbreiding van het hengelveto. Maar volgens mij - als projectleider Vissenmonitoring - is dat niet haalbaar.

Veel beter lijkt me het gedachtegoed van het hierboven beschreven stadswaterparadijs zich verder te laten verspreiden, zoals de figuurlijke olievlék. Daaraan werk ik al sinds 2013. Bewoners in veertig wijken in Leiden én daarbuiten hebben zo al kennis gemaakt met mijn stadssnorkelhobby, waarvan ik inmiddels mijn werk als adviseur stadsgrachten heb gemaakt.

Omdat mijn woonkamer ondanks de verbouwing te klein blijkt te zijn geworden voor grote groepen en schoolklassen, broed ik voort op een plan om de gezamenlijke visie van Onder water in Leiden nog meer openbaar toegankelijk te maken. Hoe mooi zou het zijn als uiteindelijk alle Leidse wateren het predicaat visreservaat krijgen; waarbij getrainde bewoners en deskundige sportvissers samen het vissenmonitoringsonderzoek dragen?

Maar voordat het zover is, moeten de basiseisen voor gezond, helder en rustig grachtenwater duidelijk zijn en de grachtbeginselen zijn vastgesteld. Met steeds meer zwerfvuilrapers en -vissers én hun vroege meldingen van dierenkadavers en brandstoflekken bewijzen bewuste bewoners dat er voldoende kennis en draagvlak is voor het in stand houden van het eerste visreservaat. En het plaatsen van de zes watertuinen helpt bij het filteren van afvalstoffen, wat vooral belangrijk is in de doodlopende Binnenvestgracht, de gracht waarin Zeeprik Alf opdook!. Het afgelopen jaar zijn de Leidse wateren abusievelijk een paar miljoen Amerikaanse rivierkreeften rijker geworden, doordat de moederdieren niet werden weggevangen. Het recent herinstellen van het commercieel vangen van kreeften en krabben zal de komende jaren de inheemse waterplanten, vissen en amfibieën wat meer ademruimte geven. Op site <https://onderwaterinleiden.nl/over-owl/persbericht-kreeftenvangst> staat meer uitleg over deze plaagdiersoort.

Ook de invasieve Zwartbekgrondel *Neogobius melanostomus* heeft de afgelopen twee jaar een razendsnelle opmars gemaakt. Dit is ten koste gegaan van de inheemse Rivierdonderpad (herinnert u zich de hotels nog, die we voor hen bouwden?), de Pos en de exotische Marmergrondel. De exotische Zwartbekgrondels buitelen zelfs met zó velen over de bodem dat ze last krijgen van een aan stress gerelateerde huidziekte. Ook in het visreservaat ontdekte ik enkele exemplaren met deze verschijnselen.

En wie weet of de Zwartbekgrondels (deels) verantwoordelijk zijn voor de Karpersterfte in augustus, in Polderpark Cronesteyn? Instellingen tasten nog altijd in het duister over de oorzaak, net als de sportvissers.

Ons monitoringswerk in de wintermaanden levert weinig viswaarnemingen op, maar we zien nog wel kreeften rondscharrelen, die de laatste restjes Gele plomp oppeuzelen. Dat de zwanen zichzelf bijvoederen met mos dat op de walkanten groeit, is een gunstig beeld: er worden onder andere door een artikel in onze wijkkrant en de informatieve zoutkisten al veel minder watervogels gevoerd dan voorheen. In grachtenwater met minder vogelpoep zijn watergedragen ziektes als blauwalg en zoönosen minder waarschijnlijk. Dit vergroot de kans op een succesvol proefproject met openbaar zwemwater in een van de Singels. Als bewoners weten dat zij daar zelf de verantwoordelijkheid voor dragen, wordt de stap naar ambassadeurschap voor schoon stadswater nóg kleiner.

Natuurlijk zorgt het doorspoelen van het watersysteem ook voor schoner water. Ook de Driehoeksmosselen op de vele kunststraffen dragen veel bij aan filtering van de modder die door de plezieren beroepsvaart wordt opgewerveld. Het verbod op magneetvis-

sen zorgt er nu voor, dat de kunstrippen hun taak in de voedselketen ongestoord kunnen blijven vervullen.

Het waterpeil stond in het afgelopen jaar opmerkelijk vaker laag dan in de jaren hiervoor. Mede daarom ben ik door de gemeente gevraagd een inventarisatie te doen van locaties, waar Fauna Uittreed Plaatsen nuttig zijn voor watervogels en te water geraakte dieren, zoals egels en katten. Deze FUP's bieden ook de amfibieën en reptielen (gedumpte schildpadden) een plek om uit het water te komen en om op te warmen. U bent zeer welkom om locaties aan me door te geven waar nu of in de toekomst (als er nieuwe beschoeiing komt) FUP's nodig zijn.

Veel veldbiologen hebben van 1999 t/m 2001 meegewerkt aan

de basis van 'Zelf de natuur in' van de KNNV en NJN. Ik gaf in 2001 vorm aan het hoofdstuk zeezoogdieren: daarmee begon eind jaren tachtig mijn passie voor het water. Wie had gedacht dat de herdruk van het Basisboek Veldbiologie twintig jaar later zo'n succes zou zijn dat het binnen een jaar een tweede druk kreeg! Het is een fraai geïllustreerde natuurbijbel geworden, die ik iedereen kan aanraden die graag verder, hoger en dieper wil leren kijken. Mede daardoor komen er steeds meer bijzondere waarnemingen voor het voetlicht: mensen gaan steeds beter observeren!

Aaf Verkade

Projectleider Vissenmonitoring www.onderwaterinleiden.nl

SOVON-wintertelling Boterhuispolder

Op de website van SOVON staat dit: *Het Punt-Transect-Tellingenproject (PTT) is het langst lopende monitoringproject van Sovon. Het is gestart in 1978, kende enige varianten maar blijft tegenwoordig beperkt tot een jaarlijkse decembertelling. Het is een populair project met ruim 550 telroutes voor in de 'stille' wintertijd. Het kost weinig tijd en levert goed bruikbare resultaten en onverwachte momenten in het veld op.*

Ik heb samen met Marijke een flink aantal jaren voor SOVON tellingen gedaan. We deden BMP-tellingen (Broedvogelmonitoringproject) in drie kavels in Meijendel. Omdat mijn enkels wat sleets werden zijn we daarmee gestopt, maar gelukkig kon Dennis van den Bergen het van ons overnemen. MUS-tellingen doe ik nog wel, op de fiets. MUS staat voor Meting Urbane Soorten. Dat is ook een vorm van PTT-telling: op twaalf punten tel je gedurende vijf minuten. Er zijn elk voorjaar drie tellingen: twee in de ochtend en één in de avond, de laatste speciaal gericht op gierzwaluwen. Ik tel in Oegstgeest.

Ik heb in de afgelopen twee jaar ook meegedaan aan inventarisatie van de nachtzwaluw. In dit geval in Meijendel en de Ganzenhoek.

Vorig jaar heb ik voor het eerst de PTT-telling in de Boterhuispolder gedaan. Die telling omvat twintig punten, waar je elk vijf minuten soorten en aantallen telt. Tien punten langs de Zijl, drie langs de Zijp, vier rond de boerderij van Bert van Leeuwen, twee langs de Nieuwe weg en één waar de Dwarswetering de Oude Spoorbaan kruist. Dit telpunt is bereikbaar via het oude veetunneltje dat daar onder de weg ligt, ter hoogte van het haventje van de Blauwe Schuit.

Dit jaar heb ik een eerste poging gedaan op zaterdag 17 december. Dat was geen succes, want het was veel te mistig. Het was nog wel een leuk fietsrondje, goed tegen de coronakilo's. De volgende dag, zondag 18 december ging het beter. De algemene teneur was nog steeds dat er nog niet veel echte wintergasten te zien waren. Zo waren de aantallen Smienten en Kolganzen vrij laag. Maar ook deze zondag ging het zicht 's middags achteruit en kom ik de telling niet helemaal afmaken, dus ging ik op de maandag voor de derde keer op pad.

Op zondag was een van de telpunten bij de Lakenvelderboerderij. Ik heb me even gemeld bij de boer, Fernand de Willigen, die het prima vond als we (ik was samen met een van mijn vogelmatten, Nico Metaal) even achter de schuur gingen tellen. Daar was ook het "cadeautje van de dag" te zien in de vorm van een Grote Gele Kwikstaart. Achter de schuur staat overigens een mooi paneel met informatie over de vogels daar. Dit is een van de drie die geschonken is door Cor Matser, de weduwnaar van Charlot-

te Matthijssse. De andere twee panelen en een herdenkingsbankje staan op de Strengen. Panelen en bankje zijn gedeeltelijk gefinancierd met bijdragen van vrienden en bekenden van Charlotte en zoals gezegd, voor het overige door Cor. Charlotte was tot haar overlijden in mei 2020 heel actief in de Merenwijk en met tellingen van zwaluwen en slaapplaatstellingen in de winter.

Terug naar de Boterhuispolder moet ik eerst nog even melden dat Fernand altijd heel bereidwillig is bij vogelexcursies in het voorjaar. Hij zorgt dan voor koffie en een praatje in de koestal. Maar dat is er sinds de pandemie helaas niet meer van gekomen. Voor de carnivoren onder ons: hij verkoopt ook heel lekker vlees, van Lakenvelders.

Bij de boerderij van Bert van Leeuwen was een van de telpunten goed bezet met een flink aantal Kievieten, Kramsvogels en Spreeuwen. Daartussen zaten ook wel wat Koperwieken. Op een flink aantal telpunten waren Nijlganzen, Grote Canadese ganzen, Grauwe ganzen, Brandganzen en Kolganzen te zien. Het grootste aantal tijdens de telling was 360 Grauwe ganzen. Na mijn tellingen op maandag bij het Vennemeer verschenen daar langs de dijk twee jagers (er was dus geen middelste jager, red) met een hond. Ik had mijn telling gedaan en ben vertrokken, daarna begonnen de knallen. Vermoedelijk stond er haas op het kerstmenu. Bij een verder gelegen telpunt zag ik de ganzen massaal de lucht in gaan. Wel een mooi gezicht, maar ja...

Wat was er verder nog te zien aan vogels? In totaal zo'n dertig soorten met vooral ganzen en meerkoeten in grote aantallen en ook flink wat Knobbelzwanen. De meeuwen waren ook goed vertegenwoordigd met Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw (één). De Grote zilverreiger is tegenwoordig ook elke winter wel te zien.

In januari ga ik weer, maar dan voor mijn eigen jaarlijs éen... voor de beweging. Nu moet ik alleen de gegevens nog invoeren op de website. O ja, ik doe ook een PTT-wintertelling in Oegstgeest, moet nog voor het eind van het jaar 2021.

En voor de statistiek: fietsafstand Oegstgeest – rondje polder Oegstgeest: ongeveer twintig km, tijdsduur vier uur.

Lex Burgel

Verslag excursie Vogelwerkgroep KNNV

Oostvoorne, 10 oktober 2021

Elke vogelaar weet het: houd die weersvoorspelling in de gaten, want je kunt voor rare verrassingen komen te staan. Zoals dichte mist. We keken dus die avond, maar toen was het nog steeds spannend: gaat het morgen misten of valt het mee...

Enfin, het werd een stralende dag met aanvankelijk nog wat fraai belichte nevelslierten, maar verder geen centje pijn. We (elf in

totaal) kwamen na een uurtje rijden aan in Rockanje, bij het Quackjeswater, waar ook Marlies zich bij ons aansloot en waar we onze eerste ronde hebben gelopen. Zonder Anke, want die had zich teruggetrokken vanwege een coronageval in haar directe nabijheid. Maar Stan was er natuurlijk, en ook Ad. Zo werd het toch nog een geslaagde dag. En, het weer werkte mee.

Bij het Quackjeswater, een plas in een vochtig duingebied,

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

www.editoo.nl

Indien onbestelbaar:
Burg De Kempnaerstraat 33
2252 VK, Voorschoten

Kijk ook uit naar de volgende Bladgroen

DRUKKER:
Editoo B.V. te Arnhem

